

ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ

УДК 721.011.8

Ремешило-Рибчинська О.І., Клименюк Т.М.
НУ “Львівська політехніка”, кафедра ХОІА

ШЛЯХИ СУЧАСНОЇ АДАПТАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ЗАБУДОВИ ВУЛИЦІ ЛИЧАКІВСЬКОЇ У ЛЬВОВІ

© Ремешило-Рибчинська О.І., Клименюк Т.М., 2000

На основі історико-архітектурного дослідження забудови вул.Личаківської, аналізу натурних обстежень та ознайомлення з документацією ЖЕО запропоновано класифікацію забудови вулиці та напрямки її сучасної адаптації.

Прадавнє місто Лева розташоване на горбистій території Подільського плато і Розточчя у мальовничій місцевості на річці Полтві (притоці Західного Бугу). Природне та архітектурне середовище Львова, що 1998 р. занесений до Реєстру Пам’яток ЮНЕСКО, є особливо цінним, бо багатовікова історія краю в чудом оцілілім «кам’янім літописі» позначилась вишуканими багатостильовими барвами.

Особливою «сторінкою» в цьому літописі є історія тих магістральних доріг, які разом з поселеннями прокладалися давніми праміщанами у стратегічно необхідних напрямках, формуючи історичний ландшафт та забудову.

« Історія стоїть біля дороги
Та й дивиться, хто йде по соші» [1].

Саме такою магістральною – зі Львова до Галича – була і є вулиця Личаківська, колись Глинянська дорога, по якій, напевне, князь Данило Галицький в сер.ХІІІ ст. під’їжджав до поселення, що жваво розросталося навколо Замкової гори. Спочатку вузькою стежечкою, а потім широким жвавим гостинцем пробивала собі шлях через густі чагарники Глинянська дорога до дерев’яного ще тоді костелу бернардинів, закінчуючись в’їзною брамою, що називалась Глинянською. Цим трактом користувалися мандрівники, виїжджаючи на початок так званого Подільського тракту, який через Золочів, роздвоюючись, вів або на Тернопільщину, або на Бродівщину.

Назва вул. Личаківської вперше зустрічається в 1575 р., походить від оселі Личаків, окрасою якої були гарні сади і виноградники на південних схилах гір. Піщаний ґрунт та складний пагорбистий рельєф верхньої частини Глинянського тракту не сприяли землеробству, тому вся територія від сучасної Майорівки аж до Погулянки використовувалась для бджільництва й отримала назву Аттельмаєрівської пасіки (за іменем власника з 1641 р.). На узгір’ї вулиці знаходилась Личаківська рогачка – контрольно-пропускний пункт. У колишньому Личаківському передмісті Львова знаходився знаменитий парк Ігнатія Євгенія Цетнера, воеводи белзького – «Цетнерівка», з квітами, екзотичними кущами, американськими ялицями, фруктовими садами і теплицями.

Вулиця Личаківська мала дві частини: Нижній Личаків – до сучасного Винниківського ринку і Верхній Личаків, який дуже довго, практично до поч.ХХ ст., зберігав характер передмістя. Та й пізніше цей район, забудований невеликими партеровими будинками, оточеними садами ігородами, створював враження скоріше села, ніж дільниці великого про-

мислового міста. З 1883 р. тривають роботи з озеленення узгір'я верхнього Личакова і в 1892 р. урочисто відкривається Личаківський парк. Після 1894 р. сюди прокладають електричний трамвай, а пізніше й залізницю.

Передміщани Личакова займалися скуповуванням зерна, привезеного з житніх районів, помолом його та подальшим продажем у Львові. Назви бічних вулиць Верхньої Личаківської – Круп'ярська, Мучна – нагадують про давній промисел передміщан. Ближче до середмістя розташовувались шляхетські садиби. У ХУІІІ-ХІХ ст. з'являються лікувальні заклади, школи, модернізуються сакральні споруди.

Перший етап будівництва костелу Кларисок (вул.Личаківська, 2) припадає на 1607 р. (арх. Павло Римлянин). Збережені архітектурні елементи північного вуличного фасаду – тосканські пілястри, доричний фриз – вирішені у стилі ренесансу. В епоху бароко (1740 р.) храм зазнав реконструкції. Визначальним об'єктом у просторовому сприйнятті пам'ятки є вежа дзвіниці, споруджена у модернізованих барокових формах (арх. А.Лобос, 1938-39 рр.).

Барокова споруда церкви Петра і Павла походить з ХУІІ ст., а упродовж ХУІІІ ст. вона дещо перебудовувалась.

З початку ХУІІІ століття походить і барокова споруда костелу Св.Антонія, дзвіниця якої вже добудована пізніше в стилі класицизму.

Каплиця Матері Божої відновлена вже на початку 90-х років ХХ століття на місці, де вона знаходилася традиційно [4].

Суцільна міська забудова Личаківської та прилеглих вулиць почала замінювати напів-сільську в останній третині ХІХ століття.

Ампірний будинок на перехресті Личаківської і Винниченка (вул.Винниченка, 8, 1820-і роки) належав у першій половині ХІХ ст. родині видавців Піллерів, які у сусідньому домі (Личаківська, 3) мали друкарню. Суворі класичні форми у вирішенні фасадів пом'якшені численними рельєфними вставками на монохромному червоному тлі, виконаними Й.Шимзером на міфологічні теми. Трифігурна композиція над аттиковою балюстрадою зі скульптурою Афіни в центрі надає споруді урочистості.

На початку Личаківської знаходиться кілька споруд 1880-90-х рр. Будинок № 16 (арх.К.Боублик, 1899 р) наслідує стиль італійської архітектури ХУІІІ ст. У флігелі будинку № 20 (ріг вулиці Різб'ярської) в 1830-50-х рр. була майстерня відомого львівського скульптора Й.Шимзера. Прикладом споруди, сформованої в результаті численних перебудов та реконструкцій, може бути будинок № 15, первісно – дім фабриканта А.Шумана (1836 р.), з виробничими корпусами 1863 і 1868 рр. – у 1886 р. був перебудований за проектом І.Левинського, – відтоді фасад набув рис історизму. У 1924 р. було надбудовано 5-й поверх (арх.В.Дердацький).

У подвір'ї будинку № 15 добре зберігся класицистичний палацик над терасою (1847-1849 рр.) – приклад приміської дрібношляхетської забудови. Фасад споруди симетричний, його центр підкреслено портиком з чотирьох колон доричного ордеру, які підтримують трикутний фронтон. Розташування споруди у другому ряді забудови є характерним для вулиці Личаківської.

На розі вулиць Личаківської і Чехова (Личаківська, 26) привертає увагу бароковий фасад давнього шпиталю Боніфратів. У 1659 р. Ян Собеський, тоді ще гетьман, зафундував кошти на спорудження монастиря. Герб «Яніна» на фасаді засвідчує ім'я фундатора. У 1687 р. за проектом французького архітектора Бенуа проводилась реконструкція шпиталю. В кінці ХУІІІ ст. монастирський шпиталь перетворився на військовий. У 1890 р. комплекс

поповнився спорудою у ренесансно-барокових формах. У 1970-х рр. з'являються нові багатопверхові корпуси лікувального закладу з боку вул.Чехова, які своєю спрощеною архітектурою, невідповідними з масштабами кварталу габаритами, мовчазністю вносять значний десонанс в існуючу історичну забудову.

Мотиви гуцульського дерев'яного будівництва та народної орнаментики використано архітектором О.Лушпинським при спорудженні в 1909 р. санаторію (вул.Личаківська, 107), [5], який прекрасно вписаний в існуючий ландшафт і вдало доповнений хвойними деревами.

Завдяки роботі з архівними джерелами авторам вдалося довести причетність арх.І.Левинського до зведення сецесійного об'єкта – житлового будинку (вул.Личаківська, 70).

Сьогодні вулиця Личаківська – це важлива автомагістраль з трамвайною колією двох маршрутів, що пролягла від пл.Митної до вул. Пасічної у 2,4 км завдовжки. Вивчення, аналіз і розробка багатоваріантних вирішень окремих зразків адаптації території проходили такими етапами:

По-перше, науково-практичне дослідження існуючого стану забудови та рекреаційних зон в таких напрямках:

- 1 Ознайомлення з архівними матеріалами та збирання історичних довідок.
2. Фотофіксація та часткові обміри архітектурних об'єктів та рекреаційних зон.
3. Соціологічне опитування населення та збирання інформації щодо соціального забезпечення мешканців даного району.

По-друге, підготовка карти-схеми розміщення «цінної» забудови в системі загальної «фонової» і визначення *показника* (в процентному відношенні до інших магістральних вулиць на відповідному відтинку) мистецької вартості забудови вулиці.

По-третє, а) оформлення набору «паспортів опорядження фасадів» для тих споруд, які мають цінність і потребують ремонту з дендрологічною зйомкою та описом існуючих рекреаційних зон, що примикають до таких «паспортизованих» об'єктів; б) вироблення пропозицій щодо сучасного впорядкування забудови, малих архітектурних форм, садово-паркових територій .

По-четверте, передбачення проміжного етапу – аналізу існуючого стану ведення вищеназаних робіт кожного року на засіданні відповідних громадських та державних структур з висвітленням позитивних та негативних результатів.

(Усі напрацьовані матеріали було передано в Личаківську адміністрацію міста).

У результаті виконаних авторами (із залученням до роботи студентів першого та другого курсів архітектурного факультету) в 1998-1999-х роках науково-пошукових робіт, у Львівському Обласному архіві (вул.Підвальна), натурних обмірних робіт та обстежень забудови та рекреаційних зон, а також ознайомлення з документами житлових експлуатаційних об'єднань (ЖЕО - 505,506,507), вдалося провести класифікацію забудови за такими її показниками:

■ *цінна забудова* – споруди, що мають архітектурно-мистецьку вартість і утворюють цінне міське середовище.Підлягають реставрації та ремонту в незмінних габаритах, зі збереженням декору фасадів та сходових кліток;

■ *фонова забудова* – споруди,що не мають архітектурно-мистецької вартості, але фіксують планувальну структуру і не вносять дисонансу в об'ємно-просторову композицію. Підлягають ремонту або заміні в існуючих лініях забудови зі збереженням габаритів;

■ *малоцінна забудова* – споруди,що мають виключно матеріальну вартість та при закінченні терміну амортизації підлягають зносу;

■ *дисгармонійна забудова* – споруди, що вносять дисонанс в об'ємно-просторову та планувальну структуру. Повинні бути видозмінені або знесені.

■ *взяті під державну охорону* – пам'ятки архітектури, визнані такими згідно з постановами Кабінету міністрів України та рішеннями Львівського облвиконкому;

■ *пропоновані під взяття під державну охорону* -

- споруди, визнані такими відділом у справах будівництва та архітектури,
- споруди, визнані такими ЛКАРМ ін-ту «Укрзахідпроектреставрація»
- споруди, визнані такими авторами статті.

Проведений аналіз дає можливість небайдужому до нашої архітектурно-мистецької спадщини керівництву району та міста розвивати та примножувати її, а на етапі погодження з потенційними інвесторами ведення нового будівництва, реконструкції чи реставрації та впорядкування природних територій зважати на такі фактори :

1. Будівництво вести тільки у випадках

- а) використання незаселених ділянок за умови збереження існуючої флори;
- б) використання ділянок після знесення забудови, яка втратила придатність за терміном амортизації;
- в) зведення 5-7-поверхових споруд тільки у другому ряді забудови на віддалі 50-100 метрів від “червоної лінії” вул.Личаківської.

2. Вести реконструкцію споруд шляхом:

- а) надбудови поверхів на спорудах, що належать до фонові забудови;
- б) використання мансардних поверхів фонові забудови;
- в) впорядкування фасадів суворо за проектними взірцями-паспортами, для забезпечення цілісного колористичного вирішення забудови вулиці.

3. Під час впорядкування садово-паркових ділянок необхідно провести:

- а) дендрологічну зйомку по ділянках;
- б) розробити дендрологічний проект території;
- в) провести при необхідності підсадку молодих дерев;
- г) вводити елементи садово-паркової архітектури згідно з проектами, погодженими в державних установах.

У майбутньому рекомендується:

- використовувати для нового будівництва та реконструкції верхню Личаківську (від Винниківського ринку до перехрестя з вул.Пасічною;
- будівництва споруд-вставок допускати в окремо визначених незаселених ділянках за умови збереження еко-культурологічної рівноваги;
- обов'язковою умовою є гармонійне «вписування» новобудови в існуюче природньо-ландшафтне середовище. Новозведений об'єкт за висотою не повинен «вириватися» за середню позначку висоти існуючої забудови вулиці, відповідати масштабу людини та довкілля;
- при зведенні сучасних споруд вводити архітектурні «цитати», запозичені з навколишньої історичної забудови;
- використовувати особливості історичного ландшафту та садово-паркової архітектури.

Вдалими зразками можна назвати приклад сучасного зведення будинку-вставки на розі вулиць Личаківської-Кармалюка , в якій використано стильові риси існуючої забудови, вдало підтримано масштаб навколишніх споруд.

Вигадливо завершують мансардний поверх стилізовані історичні елементи на верхньому поверсі типового адміністративного будинку, побудованого в 70-х роках .

Дещо громіздкими, чужими в історичній забудові вулиці Личаківської є масивні 9-поверхові кам'яні стіни-вставки з неживими оазами травників, розміщені вище церкви Петра і Павла , на фоні яких відновлена Капличка матері Божої.

Чи маємо ми право помилятися? Чи краще знести все, що дисонує?

Найважливіше сьогодні – не робити помилок при збереженні історичної забудови, особливо коли це стосується зведення новобудов на магістральних історичних дорогах, таких як Личаківська.

Щоб зберегти легенду народу, ми маємо передати її прийдешнім поколінням, роблячи акцент на її особливу неповторність.

Щоб зберегти пісню, ми вивчаємо її змалку, продовж життя наспівуємо й залишаємо онукам, співаючи колискові.

Щоб зберегти і захистити красу своїх міст, площ, скверів, парків, вулиць наших історичних міст, ми повинні, взявшись за руки, зібрати своїх дітей, онуків і пройтись, вслухаючись у створені багаторічною працею різних народів «кам'яні пісні та легенди». Очі й серця при тому повинні бути відкриті, щоб почути і побачити ту красу, яку необхідно охороняти, наслідувати і розвивати. Важливо, проголосивши так званий "Маніфест недоторкання краси", учити ровесників та молодь робити те саме.

1. Костенко Л. Сад нетанучих скульптур. – К., 1987. – С.37,34. 2. Костел Кларисок у Львові. Державний архів Львівської області (далі ДАЛО). Ф.2, оп. 4, спр. 1255, 1256. 3. Церква св.Петра і Павла у Львові. (ДАЛО). Ф.2, оп.2, спр.298. 4. Костел Антонія у Львові. (ДАЛО). Ф.2, оп.2, спр.270. 5. Lwow przed laty osiemdziesiąty w współczesnych litografiach zakładów Pillera. Lwow, 1928. 6. Galicyja w obrazach Piotr Piller (w zeszytach). 7. Забудова вул.Личаківської у Львові. (ДАЛО). Ф.2, оп.2: № 3, спр.222; № 5, спр.224; № 9, спр.228; № 15, спр.234; № 19а, спр.239; № 24, спр.244; № 26, спр.247; № 31, спр.250; № 33, спр.253; № 34, спр.254; № 36, спр.256; № 39, спр.260; № 70, спр.288; № 82, спр.298; № 99, спр.319; № 107, спр.330; № 134, спр. 353; № 171, спр.389. 8. Костел М.Б.Остробрамської у Львові. (ДАЛО). Ф.2, оп.4, спр.1223,1250.